

Les

Bedankt voor het downloaden van dit artikel.
De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden veelevoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

nt2@uitgeverijboom.nl
redactie@tijdschriftles.nl

Over luisteren, verstaan en spreken

Het verbeteren van
de verstaanbaarheid van de Nt2-leerder

Iedere Nt2-leerder heeft zijn eigen achtergrond en verstaanbaarheid is afhankelijk van vele factoren. Het belang van het trainen van de verstaanbaarheid is duidelijk, maar hoe pak je dat aan? In hun workshop op het Lescongres deelden de auteurs hun logopedische kennis zodat Nt2-professionals inzicht krijgen in de aspecten die van belang zijn bij het trainen van de verstaanbaarheid. Hierbij wordt ingegaan op het trainen van de fonologie, de prosodie en de fonetiek aan de hand van concrete voorbeelden en hoe omgegaan kan worden met onderlinge verschillen.

Emmy van Bommel
Ilvi Blessenaar
Lizet van Ewijk

Het belang van verstaanbaar spreken

Buurman: 'Is het gelukt de huur te betalen?'

NT2-leerder: 'Ik ben getrouwd. Ik ga niet naar de goer.'

Recent voorbeeld uit HUKliniek Logopedie.¹

Het is duidelijk dat fouten in de uitspraak tot onbegrip kunnen leiden. Bovenstaand ongemakkelijk voorbeeld illustreert dat een beperkte verstaanbaarheid de communicatie in het algemeen bemoeilijkt (Van Wijngaarden, 2003). Op sociaal en maatschappelijk vlak heeft een verminderde verstaanbaarheid nadelen. Het maken en onderhouden van nieuwe contacten kan problematisch zijn. Ook op professioneel vlak levert een beperkte verstaanbaarheid belemmeringen op. Het vinden van een baan, het communiceren met collega's en het achterlaten van een professionele indruk worden moeilijker wanneer de verstaanbaarheid niet goed is (Munro & Derwing, 1995).

Wat is verstaanbaarheid?

Verstaanbaarheid is de mate waarin een luisteraar de spreker verstaat. De verstaanbaarheid wordt bepaald door vier factoren.

1. De uitspraak van klanken

De Nt2-leerder spreekt sommige klanken anders uit dan een moedertaalspreker. Het gaat hierbij niet zozeer om een accent, maar echt om uitspraakfouten waardoor de betekenis van het woord verandert.

2. De prosodie

Hieronder vallen woordklemtoon, zinsaccent, ritme en intonatie. Vaak is het voor een Nt2-leerder moeilijk om de klemtonen op de juiste plek te maken, omdat de regels hiervoor in zijn moedertaal anders zijn. Het is voor luisteraars veel moeilijker een boodschap te onthouden wanneer veel prosodische fouten worden gemaakt (Hahn, 2004). Fouten in de uitspraak van klanken en fouten in de prosodie dragen beide ongeveer evenveel bij aan de mate van verstaanbaarheid (Caspers, 2009 en 2010). De combinatie van beide soorten fouten is het meest schadelijk voor de verstaanbaarheid (Caspers, 2010).

3. Algemene factoren, zoals het spreektempo, de luidheid waarop iemand spreekt en de mate van oogcontact.

4. Persoonlijke factoren, zoals spreekangst en het vermijden van spreesituaties. Ook motivatie speelt een rol.

In dit artikel wordt vooral ingegaan op de eerste factor: uitspraak van klanken.

De rol van fonologie en fonetiek

Buurman: 'Is het gelukt de huur te betalen?'

NT2-leerder: 'Ik ben getrouwd. Ik ga niet naar de goer.'

Laten we eerder genoemd voorbeeld analyseren: ten eerste verstaat de Nt2-leerder zijn buurman verkeerd. Hij hoort **hoer** in plaats van **huur**. Het verschil tussen de **oe** en de **uu** neemt deze Nt2-leerder niet waar. Dit kan komen omdat er in de moedertaal geen verschil is in betekenis tussen twee klanken, maar in het Nederlands wel. Dit is een fonologische fout. Fonologie gaat over hoe iemand een klank waarneemt en of die klank in die specifieke taal betekenisonderscheidend is. Of je in het Nederlands in een restaurant de **rekening** uitgesproken met een Gooische **r** vraagt, of uitgesproken met de rollende **r**, dat maakt geen verschil. Dit is dus in het Nederlands geen betekenisonderscheidende klank.

Ten tweede spreekt de Nt2-leerder het woord verkeerd uit. Hij zegt **oe** in plaats van **uu**, dit is opnieuw een fonologische fout, omdat dit voor hem hetzelfde betekent als **uu**.

Daarnaast maakt hij een fonetische fout: hij vervangt de **h** door de **g**. Fonetiek gaat over hoe klanken gevormd worden door onder andere de tong en lippen. Bij een fonetische fout wordt de klank dus verkeerd uitgesproken, omdat de Nt2-leerder niet weet hoe hij deze klank moet maken. Dit kan komen omdat deze klank bijvoorbeeld niet in de moedertaal voorkomt en de Nt2-leerder nooit heeft geleerd hoe deze klank gevormd moet worden.

Achtergrond

In bijna alle onderwijsprogramma's voor Nt2 wordt ook aan uitspraak gewerkt. De methodes lijken echter vooral gebaseerd op intuïtie en ervaring, niet direct op evidentie (Derwing & Munro, 2005). Veel Nt2-leerders gaan in de beginfase flink vooruit in hun uitspraak en taalbeheersing. Het blijkt echter dat de taalbeheersing verder kan uitgroeien, terwijl de uitspraakvaardigheden een plafond bereiken.

Veel uitspraakproblemen komen voort uit een gebrekkige waarneming. Om uitspraak te kunnen verbeteren moet een Nt2-leerder eerst zelf horen waarin zijn uitspraak verschilt met die van moedertaalsprekers. Uitspraakonderwijs moet dus nauw gerelateerd zijn aan het trainen van de luistervaardigheden en auditieve feedback (Derwing & Munroe, 2005).

Neri et al. (2006) verrichtten een grootschalig onderzoek naar de meest frequente fouten bij sprekers van verschillende moedertalen en welke fouten de verstaanbaarheid het meest hinderen. Hieruit bleek dat fouten in medeklinkers relatief snel verbeteren; fouten met klinkers blijven echter vaak bestaan. Zelfs na langdurige blootstelling aan het Nederlands. Geconcludeerd werd dat er zonder specifieke instructie met name fouten in de onderscheidende kenmerken van de klinkers blijven bestaan. Op basis van dit onderzoek lij-

ken onderstaande klanken prioriteit te hebben in het verbeteren van de verstaanbaarheid:

- onderscheid tussen korte en lange klinkers (vb. a en aa);
- verschil tussen u, uu en oe;
- uitspraak van de oo, de schwa-klank en de tweeklanken (ui, au en ei);
- verschil tussen de g en de h;
- uitspraak van de ng, en bij specifieke talen de r en de t op wordeindes.

In de beginfase kunnen taal en verstaanbaarheid geïntegreerd worden geoefend

Trainen van de verstaanbaarheid

In de beginfase kunnen taal en verstaanbaarheid geïntegreerd worden geoefend. In een latere fase is meer expliciete instructie nodig. Om effectief en efficiënt de verstaanbaarheid te verbeteren is een voldoende taalbegrip en woordenschat nodig. Daarnaast zal altijd eerst geïnventariseerd moeten worden welke klanken voor die specifieke persoon problemen opleveren.

Fonologische training

Het is een valkuil om meteen te beginnen met het verbeteren van de productie door te oefenen hoe je een klank moet maken. Wanneer iemand het verschil tussen de ene en de andere klank nog niet volledig waarneemt, blijft vooruitgang achterwege. Trainen van de luistervaardigheden, oftewel de fonologie, komt altijd eerst. Productie blijft in deze fonologische training achterwege. In deze eerste fase wordt gewerkt aan de hand van een minimaal paar: twee woorden die maar

op één klank van elkaar verschillen (bijvoorbeeld: /man/ – /maan/). Hierna volgt een auditief bombardement: de doelklanken worden heel vaak, in verschillende woorden, aangeboden. Vervolgens worden oefeningen gedaan om de doelklanken auditief te kunnen onder-

Wanneer het niveau (...) niet meer verbetert, is expliciete instructie en training nodig

scheiden en te categoriseren. Pas wanneer er vrijwel geen fouten meer worden gemaakt in het onderscheiden en categoriseren van de doelklanken, kan worden overgegaan naar de volgende fase.

Fonetische training

In deze fase staat de productie centraal. De klank die problemen oplevert in de productie wordt geselecteerd. Ten eerste wordt specifiek uitgelegd en gedemonstreerd hoe deze klank gevormd moet worden. Daarna wordt gezocht naar een sleutelwoord; een woord waarin de Nt2-leerder de klank goed uitspreekt. Daarna kan worden gevarieerd met verschillende woorden, langere woorden en zinnen. Aandacht voor zelfcorrectie is essentieel. Tot slot is er aandacht voor gewoontevorming en het toepassen in dagelijkse situaties.

Conclusie

Het trainen van de verstaanbaarheid is zeer belangrijk bij het leren van een nieuwe taal op volwassen leeftijd. Fonologische training is hierin van groot belang. Uitspraakonderwijs moet nauw verbonden zijn met luistervaardigheden. Het trainen van de luistervaardigheden en auditieve feedback zijn essentieel om de verstaanbaarheid te kunnen verbeteren. Wanneer het niveau van de verstaanbaarheid van een Nt2-leerder niet meer verbetert, is expliciete instructie en training nodig.

Emmy van Bommel

Ilvi Blessenaar

Lizet van Ewijk

Ilvi Blessenaar en Emmy van Bommel zijn logopedist, spraak- en taalpatholoog en docent-onderzoekers bij de opleiding Logopedie, Hogeschool Utrecht.
Correspondentie: ilvi.blessenaar@hu.nl, emmy.vanbommel@hu.nl

Lizet van Ewijk is Hogeschoolhoofddocent en Senior Onderzoeker Lectoraat Logopedie Hogeschool Utrecht.

Noot

De HU Klinieken vormen een belangrijk onderdeel van het Instituut Paramedische Studies van de Hogeschool Utrecht. Hier worden cliënten onderzocht, geadviseerd en behandeld door studenten onder supervisie van een docent. Bij de Kliniek Logopedie worden onder andere Nt2-leerders met verstaanbaarheidsproblemen behandeld.

Literatuur

Caspers, J. (2009). **The perception of word stress in existing and non-existing Dutch words by native speakers and second language learners.** Linguistics in the Netherlands 2009, 25-38.

Caspers, J. (2010). **The influence of erroneous stress position and segmental errors on intelligibility, comprehensibility and foreign accent in Dutch as a second language.** Linguistics in the Netherlands 2010, 17-29.

Derwing, T. & Munro, M. (2005). **Second language accent and pronunciation teaching: A research-based approach.** TESOL Quarterly 39. 3. 379-397.

Hahn, L. (2004). **Primary stress and intelligibility: Research to motivate the teaching of suprasegmentals.** TESOL Quarterly 38, 201-223.

Munro, M. & Derwing, T. (1995). **Processing Time, Accent, and Comprehensibility in the Perception of Native and Foreign-Accented Speech.** Language and Speech. 1995. 38 (3). 289-306.

Neri, A., Cuccharini C. & Strik, H. (2006). **Selecting segmental errors in non-native Dutch for optimal pronunciation training.** IRAL 44, 357- 404.

Van Wijngaarden, S.J. (2003). **The intelligibility of non-native speech.** Doctoral dissertation. Free University. Amsterdam.

Behoeftetepeiling Nt2-docenten

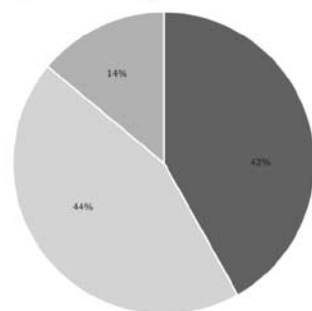
43 respondenten vulden tijdens het Lescongres een korte behoeftetepeiling in rondom het verbeteren van de verstaanbaarheid bij Nt2-leerders. In **figuur 1** staat weergegeven wat de achtergrond is van deze respondenten.

In de rest van de analyse werden alleen de resultaten van de Nt2-docenten (ongeacht opleiding) meegenomen. De Nt2-docenten werd gevraagd hoeveel lestijd ze denken te besteden aan de verstaanbaarheid. In **figuur 2** is te zien dat de geschatte lestijd erg uiteenloopt. Daarnaast geeft 49% van de Nt2-docenten aan soms of meestal te weinig kennis en vaardigheden te hebben

om efficiënt aan de verstaanbaarheid te kunnen werken. Tevens zegt 57% van de Nt2-docenten nooit of bijna nooit een Nt2-leerder door te verwijzen naar een logopedist. Een van de respondenten geeft bijvoorbeeld aan: 'Ik zou wel vaker willen doorverwijzen, maar ik weet niet goed hoe.'

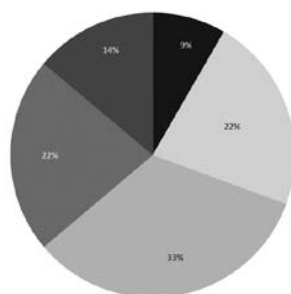
Ten slotte blijkt uit **figuur 3** dat een grote groep van de Nt2-docenten behoefte heeft aan scholing met betrekking tot verstaanbaarheid. Deze bevindingen suggereren dat een grote groep Nt2-docenten ervaart dat zij onvoldoende hulp kunnen bieden bij verstaanbaarheidsproblemen bij Nt2-leerders.

figuur 1. Beschrijving respondenten

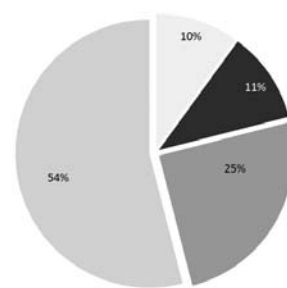
■ NT2 docent en specifiek hiervoor opgeleid
■ NT2 docent met andere vooropleiding
■ overig (leidinggevend, uitgevers etc.)

figuur 2. Geschatte lestijd die wordt besteed aan verstaanbaarheid

■ geen
■ minder dan 10%
■ 10 tot 30%
■ 30 tot 50%
■ meer dan 50%

figuur 3. Behoeftte aan scholingen

■ reeds gehad
■ nee
■ misschien
■ ja